

УДК 330.01

Голяш І.Д.,
к.е.н., доцент кафедри аудиту, ревізії та контролінгу
Тернопільський національний економічний університет

ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИХ АСПЕКТІВ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ АУДИТУ З ІНШИМИ НАУКАМИ

Постановка проблеми. Наука про аудит є системою спеціальних знань, необхідних для вивчення існуючих економічних явищ та процесів мікроекономічного рівня. Аудит займає значне місце у системі наук і перебуває у тісному взаємозв'язку з економічною теорією, філософією, обліком, економічним аналізом, управлінням, контролінгом, контролем, статистикою, плануванням, математикою, галузевими економіками, філологією, етикою, психологією, маркетингом, кадровим менеджментом, екологією і є невід'ємним від них. Цей зв'язок виявляється, передусім, у тому, що дані науки досліджують той самий об'єкт, але з різною цільовою функцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На даний час спостерігається активний розвиток аудиторської науки в Україні, про що свідчать численні наукові доробки таких науковців як Ф. Бутинець, Г. Давидов, М. Кужельний, А. Кузьмінський, О. Петрик, В. Рудницький, В. Савченко, В. Сопко та інших. Науковці переважно досліджують процеси взаємодії різноманітних галузей знань, проте, багато з них не вважають аудит наукою та залишають поза увагою його взаємозв'язок з іншими науками. При цьому виникають суперечливі моменти та невирішені проблеми, які вимагають їх подальшого наукового обґрунтування.

Постановка завдання. Метою даної статті стало дослідження взаємозв'язку аудиту з іншими науками, який свідчить про розвиток та удосконалення його теоретико-прикладних аспектів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед наук, з якими пов'язаний аудит, у першу чергу, виділимо економічну теорію, яка створює теоретичну і методологічну основу для всіх економічних наук, у тому числі й для аудиту (рис.1).

Рис.1. Місце аудиту у системі наук

У процесі аудиту вивчається дія економічних законів, які відображають стан досліджуваного об'єкта та проявляються в закономірностях і тенденціях його розвитку [8]. Численні аудиторські дослідження нагромаджують дані про вияв тих чи інших економічних законів. Вивчення цих даних дає змогу зібрати необхідну кількість аудиторських доказів та створює можливості для їх подальшого аналізу.

В основу аудиту покладено діалектичний метод пізнання, який створює необхідний простір для абстрактно-логічних суджень. Основними принципами діалектики є: всезагальний зв'язок, розвиток, суперечність, стрибкоподібність, заперечення. На цих фундаментальних положеннях ґрунтуються основні закони діалектики, які враховуються при висловленні незалежної думки аудитора та її відображенні у підсумкових документах.

У процесі проведення перевірки аудитор намагається зрозуміти фактичний стан речей, які він досліджує, тобто прагне встановити істину шляхом пізнання. Пізнання, як філософська категорія, проявляється у трьох основних формах мислення аудитора: поняття, судження, умовивід [1]. Усе це підтверджує зв'язок аудиту з *філософією*.

Аудиторській перевірці може підлягати будь-яка інформація, якщо існує домовленість між аудитором і його клієнтом та наявні критерії для встановлення міри відповідності тієї інформації, яка перевіряється. В якості критеріїв, як правило, виступають загальноприйняті принципи обліку, що підтверджує зв'язок аудиту з *обліком*.

Результатом облікового процесу є складання первинних документів та фінансової звітності. Аудит не створює цих документів, але він підвищує цінність інформації, створеної в процесі обліку, оскільки аудитор критично оцінює дану інформацію і повідомляє про свій висновок зацікавленим сторонам.

Зазначимо, що зв'язок аудиту з обліком має двоїстий характер. З одного боку, облікові дані є основним джерелом інформації при проведенні аудиту. З іншого боку, аудит сприяє вдосконаленню форм і змісту облікових реєстрів, змінює порядок документообігу з метою підвищення його оперативності [2].

Облік, у певній мірі, є «мовою», на якій викладається інформація про господарські процеси та факти діяльності підприємства, а аудит є перевіркою цієї «мови». Тому аудитор повинен мати загальні уявлення про мовознавство. Це свідчить про зв'язок аудиту з наукою про мову – *філологією* [5].

Аудит тісно пов'язаний з *економічним аналізом*. Цей зв'язок стає чим раз міцнішим, що пояснюється широкими можливостями використання методології аналізу в процесі здійснення аудиту. В аудиторській практиці навіть існує термін «аналітичні процедури» та використовується відповідний стандарт, який встановлює положення та надає рекомендації щодо застосування аналітичних процедур під час аудиторської перевірки. Аналітичні процедури застосовуються на всіх етапах аудиту, що сприяє своєчасному виявленню незвичних тенденцій чи викривлень та сприяє зниженню аудиторського ризику. Результати виконання аналітичних процедур використовуються для одержання аудиторських доказів, необхідних при складанні висновку, а також підготовки письмової інформації керівництву суб'єкта господарювання за результатами проведення аудиту [6].

Аудит разом з економічним аналізом та обліком перебувають у безперервному русі, розвитку, є взаємозв'язаними та взаємозумовленими в загальній системі управління підприємством.

Будь-яке управління складається з двох етапів. На першому етапі, на підставі відповідної інформації та її аналітичного опрацювання, оцінюють стан і динаміку того чи іншого процесу. На другому етапі приймається управлінське рішення. Взаємозв'язок аудиту з *управлінням* проявляється на першому етапі, у процесі вибору та обґрунтування управлінських рішень, а безпосереднє прийняття рішення здійснюється менеджментом.

Одним із головних елементів, які формують систему управління підприємством, є контролінг. Надзвичайно тісним є зв'язок аудиту з *контролінгом*. Він проявляється, в першу чергу, в ототожненні більшості функцій контролінгу та аудиту (в основному внутрішнього) та переплетенню їхніх мети та завдань. Вважаємо, що внутрішній аудит слід вважати функцією управління, а контролінг доцільно розглядати як частину системи управління підприємством, яка пов'язує всі функції управління та забезпечує зворотній зв'язок між ними.

Зв'язок аудиту з *контролем* є ще тіснішим, оскільки аудит є відгалуженим напрямком контролю із конкретизованою метою, завданням і методами дослідження. Аудит є також найбільш прогресивним видом контролю, оскільки він носить не тільки ретроспективний характер (як більшість видів контролю), а іноді спрямований на перспективу.

У поняття аудиту іноді вкладають його помилкове розуміння та трактування як симбіозу ревізійної та експертно-консультаційної діяльності. Це пояснюється тим, що аудит використовує спільні з ревізією та судово-бухгалтерською експертизою методи документального та фактичного контролю, проте їх мета, завдання, порядок організації, відповідальність та призначення результатів перевірки суттєво відрізняються.

Між аудитором і *статистикою* також існує тісний зв'язок, що залежить від використання методики визначення багатьох показників, певних статистичних прийомів для проведення розрахунків у процесі аудиторської перевірки. Для потреб аудиту використовується багато статистичної інформації (особливо це стосується звітності), форми і правила складання якої визначають органи статистики. Статистика розробляє і правила й можливості застосування прийомів у конкретних ситуаціях, теоретично вдосконалює вимоги до таблиць і способів їх побудови. Аудит використовує середні та відносні величини, показники динамічного ряду, методи зведення, групування, вибіркового обстеження, теоретичні основи яких теж розроблені статистикою.

Аудит дуже тісно пов'язаний з *плануванням*, оскільки його наукове обґрунтування не можливе без широкого використання попередніх результатів аудиторських перевірок, які створюють інформаційну базу для розробки планів – з однієї сторони та є одним із етапів аудиторської перевірки – з другої. Планування аудиту дає змогу визначити головну стратегію, види робіт та терміни його проведення, воно допомагає належно розподілити роботу та наглядати за нею.

Дуже важливим є зв'язок аудиту з *математикою*. При застосуванні математичних методів аудит стає глибшим, ґрунтовнішим, оперативнішим, охоплює більшу кількість об'єктів, перевіряє значний обсяг інформації.

Математика необхідна аудитору для виконання арифметичних розрахунків при перевірці облікових даних, нарахування відсотків для встановлення рівня аудиторського ризику, використання матричної моделі взаємозв'язку рахунків при зборі аудиторських доказів, застосування математичної логіки при визначенні суттєвості інформації та її надійності. Математика дає змогу аудитору виміряти ступінь відповідності облікових даних реальному стану речей, оцінити ймовірність помилок, що виникають при реєстрації фактів, використати науково обґрунтовані методи економіко-математичного моделювання з метою виявлення суттєвих перекозчень інформації та складання прогнозів розвитку підприємства. Математика потрібна також для алгоритмізації процесу аудиту. Це передбачає складання математичного опису аудиторського завдання і програми її реалізації на ЕОМ.

Аудит пов'язаний із *галузевими економіками*. Цей зв'язок проявляється в тому, що результати аудиту використовуються для вдосконалення організації та технології виробництва, впровадження наукової організації праці та передового досвіду завдяки контрольному порівнянню економічних показників розвитку підприємств в межах однієї галузі.

Існує також тісний зв'язок аудиту з *етикою*. Етика дає можливість формувати суспільний імідж та авторитет професії аудитора, забезпечувати узгодженість його особистої поведінки та міри відповідальності, властивої представникам цієї професії. Етичні норми встановлюють моральні критерії, якими повинен керуватися і яких зобов'язаний дотримуватися кожен аудитор під час здійснення своєї професійної діяльності. Вони знайшли своє відображення в етичних принципах аудиту та відображені в Кодексі професійної етики аудитора.

У роботі аудитора важливу роль відіграють також психологічні моменти, що свідчить про зв'язок аудиту з *психологією*. Аудитор постійно зазнає психологічного тиску з боку різних осіб, які керуються особистими мотивами. Потрібна велика психологічна стійкість для збереження нормальної працездатності, подолання стресових навантажень та дотримання етичних принципів в період підготовки підсумкових документів.

На даний час доцільно звернути увагу на процес симбіозу різних наук, який сприяв появі нових наукових напрямків в аудиті: маркетингового аудиту, податкового аудиту, екологічного аудиту, аудиту якості, кадрового аудиту, стратегічного аудиту тощо. Це вказує на взаємозв'язок аудиту з *маркетингом, фінансами, екологією, кадровим менеджментом* тощо.

Висновки з даного дослідження. Зв'язок аудиту з іншими науками свідчить про те, що аудит сформувався внаслідок інтеграції багатьох наук і об'єднав окремі їх елементи. Усі ці зв'язки є багатоплановими, реальними, об'єктивними і служать для всебічного розвитку аудиторської науки, при якому система теоретичних знань стає більш досконалою та адекватною до потреб практики. Взаємозв'язок аудиту з іншими науками свідчить про необхідність розробки і використання синергічного підходу до дослідження об'єктів аудиту та початок нового етапу в розвитку аудиторської науки, при якому теорія формується, виходячи з потреб ринкової економіки.

Література

1. Вікіпедія / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ru.wikipedia.org/wiki/Наука>.
2. Драч В.І. Наступний крок: забезпечення якості аудиторських послуг / В.І. Драч // Аудитор України. – 2009. – № 5-6(155-156) – С. 60-61.
3. Комплексный экономический анализ предприятия / Под ред. Н.В. Войтоловского, А.П. Калининой, И.И. Мазуровой. – СПб.: Питер. – 2009. – 576 с.
4. Лазаренко Д.О. Забезпечення інформативності облікових даних в процесі прийняття управлінських рішень / Д.О. Лазаренко, П.М. Майданевич. – Слов'янськ. – 2008. – 246 с.
5. Максименко В.Ф. Сучасна ділова українська мова / В.Ф. Максименко. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС. – 2007. – 448 с.
6. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Видання 2006 року – К.: Аудиторська палата України. – 2006. – 1144 с.
7. Закон України «Про екологічний аудит» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Служба тематических толковых словарей / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.glossary.ru>.